

Лісниченко Ю. Тільки у своїй державі «своя правда, і сила, і воля» // Вечірня газета. – 2016. – 2 грудня. – С. 6

Тільки у своїй державі «своя правда, і сила, і воля»

Щороку четвертої суботи листопада ми вшановуємо померлих протягом 1932-1933 років голодною смертю українців, "провина" яких полягала в тому, що не хотіли йти до колгоспного "раю", до якого їх силоміць тягла радянська влада.

Загалом же, Україна минулого сторіччя пережила три голодомори (1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 років), які були наслідком навмисних дій радянської влади, аби знищити прагнення українців господарювати на власній землі, як вони самі того хотіли, та наш національно-визвольний рух. Знищити не лише селянство, а й інтелігенцію, існування якої заважало перетворенню українців на людей без роду-племені. Відбираючи у знесилених голодом хліб, виконуючи драконівські плани хлібозаготівлі, комуністична влада продавала його за кордон, а за зароблені на смертях гроші купувала там усе необхідне для індустріалізації СРСР, спрямованої на появу важкої промисловості, виготовлення озброєння. А після Другої світової війни продавала хліб, а то й дарувала його, країнам, у яких привела до влади своїх ставлеників.

Геноцид, про який довго мовчали

Найвідомішим Голодомором є масове вимирання українців у 1932-1933 роках. Тоді як покарання за небажання українських селян вступати в колгоспи в них відбирали не лише хліб, а й будь-що їстівне, прирікаючи на голодну смерть. Щоб селяни не могли виїхати з України, села оточували війська. Тих же, що потрапляли в потяги, виганяли звідти. Люди помирали в

муках на найродючіших землях світу, божеволіли і вдавалися до канібалізму. Про кількість померлих і досі немає точних даних, бо радянська влада ретельно приховувала цю інформацію, не визнаючи свого злочину.

Протягом усього радянського часу про голодомори в Україні, особливо про Голодомор 1932-1933 років, у СРСР не можна було згадувати. За будь-які розмови про це людей переслідували. Однак за межами Радянського Союзу про виморювання українців не забували і збирали свідчення про цю трагедію. Українські письменники-емігранти Улас Самчук та Іван Багряний написали про Голодомор 1932-1933 років твори "Марія" та "Жовтий князь", у яких зобразили жахіття навмисного умертвіння українського народу комуністичною владою на чолі зі Сталіним.

І лише з настанням в СРСР перебудови та відновлення незалежності України ті, кому боліло масове вбивство українців, змогли розпочати збирати свідчення очевидців штучного голоду 1932-1933 років. На Кіровоградщині першим цим ґрунтовно зайнявся нині письменник та голова обласного осередку Національної спілки письменників України Василь Бондар. Працюючи тоді журналістом у "Вечірній газеті", він розмістив у ній та районних газетах Кіровоградщини звернення до людей із закликом надсилати йому спогади про Голодомор у нашій області. Із цих спогадів та власноруч записаних ним розповідей кіровоградців, що пережили штучний голод, постав рукопис сповідей. А історик Сергій Шевченко віднайшов свідчення з архівів КПРС та КДБ про штучний голод та його перебіг в нашій області. Результатом їхньої роботи стало документально-художнє видання "Голоси із 33-го (Голодомор на Кіровоградщині)", яке підготував до друку Василь Бондар, а перемову до нього написав Сергій Шевченко. Воно вийшло друком у Кіровоградському Центрально-Українському видавництві 1993 року. Згодом з'явилися книги про голод на Кіровоградщині краєзнавців Івана Петренка, Василя Даценка, Владислава Журавського. До збирання спогадів про Голодомор у нашому краї долучилися Володимир Кобзар, Юрій Камінський, Володимир Панченко, Олег Бабенко, Василь Білошапка, Микола Коломієць, Світлана Проскурова зі студентами педуніверситету та інші не байдужі до минулого нашого краю земляки.

На державному рівні темі Голодомору 1932-1933 років приділили належну увагу лише за президентства Віктора Ющенка. Тоді ж було підготовлено й видруковано томи Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. У нашому обласному томі, що побачив світ у видавництві "Імекс-ЛТД" 2008 року (над ним працював численний авторський колектив на чолі з його керівником Олегом Бабенком), зібрано свідчення очевидців та архівні джерела про голод у населених пунктах, які нині входять до складу Кіровоградської області, названо багатьох замордованих штучним голодом. Чимало місця в книзі приділено й місту Зінов'євську (тодішньому Кропивницькому) та Зінов'євським округу та району. Із деякою інформацією (з незначними змінами) із передмови Івана Петренка та Олега Бабенка до книги пропонуємо читачам ознайомитися далі.

Одні пухли від голоду, інші – наминали ласощі

"На 50 % спорожніли школи. На школярів жалко дивитися, діти бліді і жовті", – повідомляв уповноважений бюро Зінов'євського міськпарткому в лютому 1933 року. Із цього часу розпочалися трупоїдство, людоїдство. Проте, що таке явище набрало масового характеру і що воно було не тільки в селах, а й у містах нинішньої Кіровоградської області, свідчать спецзведення робітничо-селянської міліції та ДПУ, одне з яких, датоване березнем 1933 року, за підписом начальника Зінов'євського міського відділу ДПУ Ходоса, повідомляє: "Девятого марта с. г. вечером в Быковском районе пала лошадь... Нахльщувшая толпа начала рубить на куски... труп и растаскивать. Шестого марта с. г. на новом базаре была задержана женщина, торговавшая собачим мясом".

Голод охопив і населення міст сучасної Кіровоградської області: тогочасний Зінов'євськ, Олександрію, Знамянку... У містах у зиму 1932-1933 років припинили виплачувати заробітну плату. Тільки службовцям Зінов'євська (лікарям, учителям, викладачам ВНЗ тощо) її не виплатили 1 532 418 крб, від чого випадки опухання від голоду було зафіксовано серед викладачів робітничого університету, радпартшколи, школи ФЗН, учнів середніх шкіл, студентів. З грудня 1932 року всі службовці й кустарі були повністю позбавлені централізованого постачання хліба на картки. Єдиним засобом для їхнього існування залишалася заробітна плата, але її не виплачували. На заводі "Червона Зірка" опухлих від голоду робітників було від 20 до 45 відсотків. Заборгованість з виплати зарплати на 1.02.1933 року сягала більше 1 млн крб. Станом на 25.02.1933 року на заводі "Червона Зірка" зареєстрували опухлих робітників та членів їхніх сімей в кількості 425 осіб, на швейній фабриці – 12, у друкарні – 10. Повністю виснаженими на кінець лютого виявилось 47 робітників найбільшого підприємства міста – заводу "Червона Зірка".

З 1 січня по 25 лютого 1933 року тільки в трьох лікарнях від голоду померло 78 робітників Зінов'євська. Від голоду помирали не тільки робітники, а й учні, радслужбовці міста. Біля хлібних магазинів стояли велетенські черги, відбувалися бійки та суперечки. У містах і селах поширювалися небезпечні хвороби, зокрема тиф. Норми хліба за картками в Зінов'євську впродовж зими-весни 1933 року були такі: робітники толевого заводу "Крона", кондитерської фабрики отримували чверть фунта хліба, заводів "Червона Зірка" та "Червоний Жовтень" – по 1 фунту, службовці – по 300 грамів. Непрацездатні члени їхніх сімей включно з дітьми не отримували нічого. Тільки членам сімей "Бурвугілля" видавали по 50 грамів хліба.

Проте в містах була хоч якась їжа. Голодне українське село не бачило хліба взагалі до нового врожаю 1933 року. Крім того, зі 176 колгоспів тільки Зінов'євського району до 150 було застосовано з 4 грудня 1932 року "товарну репресію", тобто припинено постачання будь-яких товарів, зокрема і продовольчих. Ще раніше, з 14 листопада 1932 року, повністю призупинили

торгівлю в селах Онуфріївського та Новогеоргіївського районів – усі наявні товари та продукти з магазинів вилучали.

У багатьох селян відбирали корів, домашню птицю. Наприклад, у селі Мартинівці Новоархангельського району голова колгоспу Бабійченко "усуспільнив" усю селянську череду, що перебувала на пасовищі, – 96 корів, виконавши план по "усуспільненню" на "100 % з перебільшенням".

Однак голод оминув ту категорію працівників, яка належала до партактиву. Керівний партійний, радянський та господарський склад працівників та їхні родини були прикріплені до спеціальних розподільників та їдалень (у Зінов'євську така привілейована їдальня мала № 30). Звіди партактив забезпечували продуктовими пайками, хлібом, промтоварами. Таке постачання йшло під кодовим номером «30», на відміну від постачання та їдалень під номером «80», тобто для широкого партактиву. На травень 1933 року, коли голод в Україні все ще лютував, керівний склад Зінов'євська, 162 члени їхніх сімей та незначна кількість уповноважених з Харкова (столиці) та Одеси (обласного центру) отримали: риби 144 кг, цигарок 97 150 коробок, олії 40 кг, кондвиробів 251,1 кг, цукру 450 кг, сірників 11 скринь, а всього – 11 найменувань продуктів і товарів.

Крім того, був ще й «список № 1 Зінов'євської округи». До цього списку було внесено трохи більше 20 тисяч осіб, про яких напевно можна сказати, що вони також не голодували, оскільки отримували продовольчі пайки, звісно, менші від «списку № 30», але достатні для виживання. Інші люди, сотні тисяч жителів тогочасних районів нинішньої Кіровоградщини, голодували.

Українців — на той світ, а до нас — переселенців

На весну 1933 року, коли через голод серед учнів та вчителів спорожніли школи, було запроваджено продовольчу допомогу – по 400 грамів борошна на вчителя, медичного та ветеринарного працівника та по 200 грамів на членів їхніх родин. Такий продовольчий пайок стали отримувати також голови сільрад, голови колгоспів, секретарі сільрад, що врятувало їх та членів їхніх родин від голоду. Колгоспники ж (а тим паче одноосібники) ні до яких списків не потрапляли, а тому шансів на порятунок від голодної смерті в них не було.

Порятунком для селян могла б стати поїздка по продукти до центральних областей Росії, в Білорусію, на Кубань та Північний Кавказ. З грудня 1932 року почалися масові поїздки селян за межі України. Так, на станції Помічна в листопаді 1932 року було продано 879 залізничних квитків на поїзди далекого спрямування, а в грудні уже 3 614. Аналогічну ситуацію органи ДПУ зафіксували на станції Знамянка. Із "самовільними виїздами" влада повела жорстоку боротьбу – було арештовано понад 500 "злісних підбурювачів поїздок", а тих селян, які виїжджали за межі України, відразу повертали додому. Не маючи можливості виїхати з України, селяни масово помирили не тільки у своїх селах, а й на залізничних станціях та у великих містах, де намагалися виміняти свої нечисленні коштовності на

продовольство. На станції Фундуклівка померлих ховали за якусь сотню метрів від залізниці – у сосновому лісі. На станції Знам'янка трупи померлих знімали з поїздів і ховали за станцією у глибокій ямі, "на трикутнику для повороту паротягів, прямо під лісом".

Із середини 1933 року на Зінов'євщині розпочався процес "доприселення в степові райони" (замість вимерлих від голоду українців). Так, згідно з постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 11 вересня 1933 року, було встановлено норми "доприселення" з інших регіонів СРСР до Великописківського району в кількості 1 000 родин, Знам'янського – 1 500, Хмелівського – 500, Новоукраїнського – 500, Устинівського – 500 тощо.

Не існує точного обліку жертв голоду 1932-1933 років, як не існує точної кількості загиблих в областях та районах, селах і хуторах. Немає повних даних про це і щодо території сучасної Кіровоградської області. Міжнародна, а тому максимально об'єктивна, комісія з розслідування голоду в Україні 1932-1933 років, засідання якої відбулися в Монреалі (Канада) 29 серпня – 4 вересня 1982 року, констатувала: жертв було від 4,4 млн. до 7,5 млн. осіб. До прямих жертв голоду варто віднести й інших жертв сталінської політики: від розкуркулення, примусової колективізації, політичних репресій, численних хвороб тощо.

Підготував до друку
Юрій ЛІСНИЧЕНКО

До нашої редакції надійшов лист від голови міської організації Товариства політ'язнів і репресованих Надії Тихонович, в якому вона, зокрема, пише:

"Минулого сторіччя України пережила три створених радянською владою штучних голодомори. Страшною була деморалізація нашого народу. Саме тоді люди навчилися красти, брехати, тримати язика за зубами. Страх заповнив людські душі, і часто до кінця життя не вивітрувався, переходив у спадок дітям.

Сьогоднішній день хоч і сумний через події на сході України, але він і радісний, бо закінчено спорудження в Кропивницькому пам'ятного знака жертвам голодоморів. До цього ми йшли десять років. Раніше влада не допомагала нам. А цьогоріч у травні ми зустрілися з міським головою Андрієм Райковичем, він пообіцяв допомогти у спорудженні пам'ятника. Ми вдячні і Андрієві Павловичу, і його команді за підтримку, поради, фінансове підкріплення. Хоча з міського бюджету не було витрачено грошей, та допомагали підприємці, організації, прості люди. Збирали кошти в скриньки в різних частинах нашого міста. На рахунок благодійного фонду (який створили для збирання коштів на спорудження пам'ятного знака та який очолила підприємець Людмила Шубіна, що відіграла значну роль у його появі) люди й організації також перераховували гроші. Старанно виконували свою роботу й будівельники. Коли за справу взятися гуртом, то вона обов'язково зрушить з місця. Ще раз дякуємо Андрієві Райковичу, його команді за підтримку моральну і фінансову, дякуємо всім, хто взяв участь у спорудженні пам'ятного знака жертвам голодоморів".

